

Multikulturalizm siyasətinin prinsipləri və Azərbaycan

Multikulturalizmin yaşım tərzi kimi beynəlxalq əhəmiyyəti müasir dünyamızda son dərəcə həyatı əhəmiyyət kəsb etməkdədir. Bu gün artıq daha çox ölkələr, xalqlar, müxtəlif beynəlxalq qurumlar, dini təsisatlar, insanlar dərk edirlər ki, kətvi qırğın silahlarının durmadan artdığı, dövri olaraq baş verən iqtisadi, maliyyə böhərinə səritində mövcud olmaq, inkişaf etmək, sosial rifahı təmin etmək üçün yegane yol əməkdaşlıqdır, mədəniyyətlərərəsə dialoqdur. Bu amillərin də teməli multikulturalizmə nail olmaq, onu yaşım tərzi əvərək ilə qoyulur. Hər hansı bir dövlətin multi-ətnik və coxkonfessiyalı bir əməyiyətə sahib olmasının onun uğurudur, yoxsa geləcək mövcudluğuna üçün bir təhlükədirmi? Bir çox mədəniyyəti özündə birləşdirən əməyiyəti idarə etmənin ideal forması nədir? Niyə mədəni identifikasiyə son dövrlərde bə qədər aktual olmağa başlaşdır? Bütün bu suallar dövlət idarəciliyi sahəsində son 40-50 ilde kəskin müzakirə olunan mövzulardır.

4. Etno-mədəni qruplar arası əla-qə prinsipi: Hər bir etno-mədəni və dini qrup və ya onun hər bir nümayəndəsi digər qruplarla və ya nümayəndələri ilə təhlükəsiz və serbest ünsiyyət qura biləndir. Eyni əməyiyətde mövcud olan hər bir kəs digər qruplara qarşı açıq fikrili olmalıdır.

5. Berabər imkanlara sahib olmaq hüququ: Azərbaycan multikulturalizminin en müümən əzəlliklərindən biri də onun sosial-liberal iki fundamental hüququnun sahəsindən ibarət. Liberal hüquq olan mədəni müxtəliflik hüququnun sosial hüquq olan berərə imkanlara sahib olma hüququna əsaslanması Azərbaycan əməyiyətindəki müxtəlifliyi qorumağa və icmalararası sosial ədalətliliyi aradan qalır. Bütün bu çox dövlətlərin gəlmə mədəniyyətlərə qarşı assimiliyasiya və ya izolasıya siyasetlərini həyata keçirməkle titular xalqın mədəniyyətini qorumağa çalışırlar. Ancaq bu, digər bütün azsaylı xalqlara qarşı siyasi həqiqiliyi və qeyri-demokratik siyaset xətti idi. Əlbəttə ki, hər bir xalq öz mədəni identifikasiyini qorumaq uğrunda mübarizəyə başlıdı. Bunun nəticəsində isə mədəniyyətlərin toqquşması anlayışını formalasıldı.

6. Siyasi idarəe prinsipinin mövcudluğunu: Multikulturalizm və ya multikultural əməyiyət öz təkəşəvənə inkişaf edə bilər. Bunun üçün siyasi idarəetmə və dövlət dəstəyinin mövcudluğunu mütləqdir.

7. Müxtəliflikdə mövcud olan təklik prinsipi: Hər bir milli azlıq və ya etnik qrup öz mədəniyyətinin yalnız ümumi mədəniyyətə ziyan vurmayan hissəsini qoruya bilər. Bəzən bu prinsip, mədəniyyətin selektiv qorunması deyilir.

Multikulturalizm siyasetini dövlət siyaseti elan edən hər bir dövlət yuxarıda prinsiplərin hər birinə qarant dərəmdər. Bu prinsiplərin mövcudluğunu multikulturalizmən siyasi əsaslanır olduğunu göstərir. Ancaq bu kifayətdir?

Tarixi inkişafdan keçərək formallaşmış coxmədəniyyətli bir əməyiyətin mövcudluğunu və bə cəmiyyəti qoruyub saxlamaq üçün dövlətin siyasi iradeşinən mövcud olması esasdır. Ver. Ancaq bu siyaseti qoruyub saxlamaq üçün qanunvericilik bazası təkmilləşdirilməli və multikulturalizmən siyasetin hüquqi bazası formallaşdırılmalıdır. Buna misal olaraq, 1988-ci ilde Kanada "Multikulturalizm" siyasetini dövlət siyaseti elan edərək, bununla bağlı hələqə bazanı formalasdırmağa başlıdı. Daha sonralar isə digər Qərb dövlətləri də bu uğurlu siyaset modelini öz ölkələrində tətbiq etməyə başlıdlar.

Multikulturalizm sözün hərfin mənəsində "coxmədəniyyətli" anlamanı gəlir. Multikulturalizm siyaseti dedikdə isə bir dövlətin sərhədləri tərəfindən müxtəlif mədəniyyətlərin qorunması, inkişafı və təbliğinə yönəlmış humanist və demokratik dövlət siyaseti nezərdə tutulur. Bir dövlətin müxtəlif fərqli mədəniyyətlərinən təsdiqisi olan etno-mədəni qrupları və dini konfessiyalar özündə birləşdirməsi həmin əməyiyəti multikultural edir?

Çoxmədəniyyətli əməyiyət dövlətin multikulturalizm siyaseti olmadan mövcud ola bilərmi? Multikulturalizm fəlsəfəsinin əsaslığı 7 müümən prinsip olmadan sadəcə etnik müxtəlifliyi multikulturalizm adlandırmış məmən dəyil. Bu prinsiplər aşağıdakılardır:

1. Etno-mədəni müxtəlifliyin mövcudluğunu: Bu prinsip bir dövlətin daxilində müxtəlif mədəniyyətinən dəsiçiləri olan milli azlıqların və eyni zamanda müxtəlif dini konfessiyaların mövcudluğunu mənasını verir. Multikulturalizm siyasetini həyata keçirən dövlətlər bu cür müxtəlifliyi özüne qarşı təhlükə kimi görür. Əksinə, əməyiyətin qəngiliyi kimi qəbul edərək həmin xalqların öz mədəniyyətlərini qorunmaları üçün destek göstərir.

2. Mədəni identifikasiyik hüququ: Bu prinsip hər bir kəsin və ya qrupun öz mədəni identifikasiyini və ya xarakterini qoruyub saxlamaq hüququnu olduğunu qeyd edir. Ancaq unutmaq lazımlı ki, bu, vəzifə yox, sadəcə hüquqdır. Həç bir kəs məcburi şəkildə bir qrupa daxil edilə bilməz və ya hər hansısa bir mədəni qrupa üzülvən yoxa alıqaldıla bilmez.

3. Mədəni bərabərlik və qarşılıqlı dözümlülük prinsipi: Bu prinsipin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, bütün etno-mədəni qrupları bərabərdir və yalnız qarşılıqlı hörmət və dözümlülük şəraitində mövcud ola bilərlər. Etnik mədəni identifikasiyinən təsdiqindən sonra gəlməlidir. Beləliklə, ierarxik iki identifikasiyik mövcud olur. Buna ən gözəl nümunə Azərbaycan və ya Kanadani misal göstərmək olar. Bütün milli azlıqlar ilk önce azərbaycanlıdır, daha sonra ləzgi, avar, tatdır və s.

mərdi. Məcburi integrasiya qacılmasızdır. Əlbəttə, bu da öz növbəsində ayri-seçkililik bir formasıdır.

Avropana baş verənlərin əksinə olaraq, bu gün Azərbaycan öz multikulturalizm modelini dünyaya təqdim etməkdədir. Azərbaycanın bu sahədəki təcrübəsi kifayət qədər zəngindir və qədim tarixə malikdir. Klassiklərinin əsərlərində, şifahi xalq ədəbiyatında və s. kifayət qədər multikulturalizm dəyərlərindən dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək təqdim etməyi yaradıb. Tarixən müxtəlif etno-mədəni qrupların və dini konfessiyaların birgə yaşadıq məsələ olan özüne qarşı inkişafın şəhərətərəfli tətbiqindən ibarət. Heydər Əliyev 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsi"ndən dair Dövlət Programının təsdiq edilmiş haqqında" fərmanı insan hüquqlarının mövcudluğuna dair misallar tapmaq olar. Azərbaycanda katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoq, məscidlər azad, serbest, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fealiyyət göstərir. Təbii ki, bu məhüti dövlətin apardığı siyaset və xalqın unikal daxili birgəşayış normalarını, həyat tərzi əvərək